

# הלכות והנהגות

## ממרח פוסק הדור רבי משה שטרנבוך שליט"א

פרשת ויקרא תשפ"ד

### מנהג מחצית השקל בתענית אסתר

(מתוך שיעור שנמסר לחו"ר כולל תשובות והנהגות בשבוע שעבר)

נוהגים לתת 'מחצית השקל' בתענית אסתר קודם מנחה. ומבואר ברמ"א ובפוסקים שאין נותנים מעות כפי ערך השיווי של 'מחצית השקל' בזמן המקדש, אלא צריך לתת מטבע הנקרא במדינה בשם 'מחצה' דוגמת מחצית השקל.

ולכאורה יש לתמוה, מדוע אנו מקיימים המנהג על ידי מטבע שנקרא בשם 'מחצית', והלא אפילו בזמן המקדש לא היו חייבין לתת דוקא מטבע הנקראת "מחצית השקל", אלא היה אפשר לתת כמה מטבעות קטנות המגיעים לשיווי 'מחצית השקל', וכמפורש במשנה בשקלים (פ"ב מ"ג) במכנס מעות ואמר 'הרי אלו לשקלי' שמועיל, וכן מוכח מהפסוק דכתיב "והדל לא ימעט", ואי נימא שצריך לתת דווקא מטבע שנקרא 'מחצית', א"כ פשיטא שפחות לא מועיל שהרי אין זה 'מחצית', וע"כ דהמצוה מתקיימת גם בכמה מטבעות פחותות ממחצית, ולכן צריך פסוק שהדל לא ימעט ממחצית.

#### לשכת הגזית

#### מה שאלתך וינתן לך ביום הפורים

במשך יום הפורים מרבה מרן שליט"א לעורר עצמו ואת סביבתו בדברי אמונה ובטחון. ובפורים בשנה שעברה (תשפ"ג) נשמע רבינו מתפלל בינו לבין קונו ואומר בזה הלשון: "רבונו של עולם אני מאמין באמונה שלימה שאין טבע ואין מקרה, רק דבר אחד בלבד - אתה לבד. אי אפשר להבין אותו כי הוא בורא עולם לבדו. אבל זה אנחנו יודעים, שהש"ת הוא טוב, הש"ת הוא מטיב, ואפילו לרשעים הקב"ה ג"כ מטיב. טאטע - אבא, תרחם עלינו, את הכופרים ואת המינים ששונאים אותך תמחוק, אבל את כל היהודים אפילו אם הם הרשעים תרחם עליהם. ורק הכופרים והמינים ששונאים אותך, ימח שמם מהעולם ועד העולם", עכ"ל.

ויום הפורים הוא בחינת 'יום התגלות' אצל מרן רבינו שליט"א, וכטוב ליבו בשמחה גדולה מברך את הקהל הנאספים איש איש כברכתו, ומי שזוכה לקבל ברכה בפורים הרי הוא מאושר וכבר מתברך בברכת מזל טוב, וכידוע כח ברכותיו של מרן שליט"א בכל השנה לפעול גדולות ונצורות למעלה מדרך הטבע, וכ"ש ועל אחת כמה וכמה בעצם יום הפורים בזמן של 'מה שאלתך ויתן לך'.

\*\*\*

בשנת תשע"ח חרג רבינו מגדרו בעצם יום הפורים במשתה היין, והבטיח "הבטחה" ברורה לפלוני שיהא חתן עד זמן מסוים, ולאחר הפורים חזר ואמר כמה פעמים שיפרע את הבטחתו ללא ספק.

היה זה כאשר אחד התלמידים המקורבים ביותר, הפציר כטוב ליבו ביין לקבל 'הבטחה' ברורה מפי מרן שליט"א שיהא חתן עד זמן פלוני, ולאחר דין ודברים ומשא ומתן שלם שערך עם מרן שליט"א, זכה באורח נדיר לקבל 'הבטחה' ברורה מפי מרן שליט"א שיהא חתן עד ל"ג בעומר הבעל"ט.

והנה במצואי פורים אמר לו מרן בזה הלשון, **"הבטחתי ואקיים, אתה יכול להיות רגוע"**. ואכן מיד לאחר ימי הפורים באה הצעת השידוכין המתאימה עבורו ביותר, וכשבא להתייעץ בדבר עם רבינו, אמר לו רבינו בפשיטות **"אל תמהר דווקא לשידוך הזה, שהלא הבטחתי לך שתהיה חתן עד ל"ג בעומר, ואם זאת איננה עבורך תהא לך אחרת עד ל"ג בעומר"**. ולמעשה בתוך שבועיים כבר ימים בא ברית האירוסין, והיה למופת כי ראו בחינת וימהר האלוקים לעשותו.

#### קיום מחצית השקל בג' חצאי דולר

והנה המנהג הנפוץ היום במחצית השקל, שהגבאים מניחים בקערה שלש מטבעות של חצאי דולר ישנים העשויים ממתכת של כסף, והציבור נותנים ג' מטבעות של חצי שקל, ואח"כ מגביהים את המטבעות של חצאי דולר כדי לזכות בהם, ושוב נותנים אותם כדי לצאת במטבעות כסף.

בבאור הלכה (תרצ"ד) פקפק מאוד על מנהג זה שאין זה אלא הערמה ואינו מועיל כלל, דמאחר שהמטבעות כסף שייכים לצדקה, אין לגבאי רשות להקנות אותם במתנה למי שאינו נותן את כל שוויים.

ולכאורה לפי"ז אם משלם לצדקה את השיווי המלא של שיעור ג' חצאי דולר אין בזה פקפוק, אמנם שוב נתעוררתי שבזמנינו שמטבעות אלו אינם בני הוצאה אפילו במקומם באמריקה, וכ"ש בשאר מדינות, אין זה מועיל כי אין זה מטבע אלא אסימון ואין יוצאין בו חובת מחצית השקל.

אמנם למעשה העולם נהגו בזה, ויש ליישב המנהג דמאחר שבלא"ה היום אין נותנים מטבע ששווה מחצית השקל כמו בזמן המקדש, אלא כל העניין הוא רק 'זכר' למחצית השקל, לכן נהגו ב'מטבעות כסף' שיש בהם יותר דמיון לזמן המקדש.

אבל עדיין יש מקום לפקפק בזה, שאם יתנו מטבעות של חצאי דולר מכסף כמו

בזמן המקדש, עלולים לקלקל שידמה שמעכשיו נותן מחצית השקל ממש, ויעברו באיסור שאסור להקדיש בזמן הזה, ולכן נראה שעיקר המצוה ראוי לקיים בשלש מטבעות פשוטים של חצאי שקל היוצא היום בהוצאה בארץ. ומי שרוצה להדר במצוה ולהוסיף ליתן עד השיעור האמיתי של ג' מחצית השקל של תורה (וכמבואר בכף החיים שיש בזה הידור וכן משמע בבאור הלכה שם), יתן לצדקה שיעור ג' מחצית השקל של תורה (שהוא כפי הערך שנמכר שלושים גראם כסף עם המס), ואח"כ יגביה ג' חצאי דולר כסף מהקופה של צדקה ויזכה בהם ויתנם, ובזה מקיים המנהג בהידור.

ועוד יש לתמוה בעיקר מנהגינו היום במחצית השקל, שהלא מחצית השקל שלנו שווה פחות משיווי מחצית השקל של התורה, ובזמן המקדש הרי עברו בזה על איסור (לרמב"ן הוא אסור לאו) ד"הדל לא ימעט", וא"כ היאך אנו עושים 'זכר' בצורה שלא רק שאין בה זכר אלא היה בזה איסור ממש בזמן המקדש.

וצריך לומר, דמאחר שכל מה שנותנין היום הוא רק לזכר, בלבד, לכן הקפידו לתת דווקא 'מחצית' כדי 'להזכיר' העניין של מחצית השקל, ואף דלא דמי כלל שהרי זה פחות משיווי מחצית השקל של התורה, מ"מ זה מועיל עכ"פ כדי 'להזכיר' ענין מחצית השקל.

#### אם אפשר לתת שקל שלם לו ולחבירו

ועל פי דברינו יש לדון על מה שכתב המהרש"ם בדעת תורה (ס"י תרצ"ב) דבמדינה שאין מטבע הנקראת 'מחצית', יכולים ב' אנשים ביחד לתת שקל שלם, ויעלה עבור שניהם, שהרי גם במקדש נהגו כן לתת שקל שלם לו ולחבירו (וכמבואר במשנה פ"א דשקלים מ"ב ורמב"ם פ"א דשקלים), עכ"ל.

אמנם לפי דברינו לא מוכח כלל מזמן המקדש, שהלא בלא"ה היום אין אנו נותנים כשיעור מחצית השקל של תורה, אלא אנו

**מתוך ספר 'מעונות אריות' של הרב יעקב ב. פרידמן שהופיע שבוע שעבר בחנויות הספרים (אוצר גנוז הכולל עובדות והנהגות שראה ושמע מרן שליט"א אצל גדולי הדור זצוק"ל המתובל בקורות דברי הימים מאותה תקופה). ותשובה"ח למחבר על נתינת רשותו להעתיק כאן מספרו.**

רבי אלחנן ווסרמן, שאלנו את רבי משה, היה דמות עם השקפות קנאיות שלא נשא פנים למחדשים ולציונים. בלונדון של הימים ההם היו בתי כנסת מודרניים שנסחפו לרוח הזמן, וביניהם אפילו ציוניים, והיה עליו לבקש גם מהם את תמיכתם לישיבה. איך היה המפגש בין רבי אלחנן לקבוצות המודרניות של לונדון?

זה היה בית כנסת בעל אמצעים כספיים. ועל תרומות כבר היה ברור שאי אפשר לצפות מחבריו הזועמים.

כשחזרנו מבית הכנסת הביתה, אמר לי רבי אלחנן כך:

"הגעתי ללונדון להתרים אנשים לתמוך בישיבת ברנוביץ. הדיבורים שלי הבוקר גרמו להפסדים והרחקת התורמים. אינני יכול להתחשב בזה, למרות שהגעתי ללונדון לשם כך. כי מלבד חובתי כראש ישיבה, יש לי חובה כ'עבד השם' והשמעתי לפניהם דיבורים כ'עבד ה'..."

ואז הרבה קצת והוסיף:

"...והקדוש ברוך הוא מה אומר? 'לי הכסף ולי הזהב!' הכסף והזהב מצויים ברשותו, ולא בידי נגיד לונדון. יצאתי ללונדון לקיים את רצון השם יתברך ולקיים חובת השתדלות, אבל בבית הכנסת הבנתי שרצון השם יתברך במקום הזה הם דיבורים אחרים, ודיברתי את אשר ישים ה' בפיו!"

אני זוכר שחילד דבריו באותה שבת עשו עליי רושם גדול. התפעלתי מאד מנקיות הדעת שלו, שבכל נושא לא נטה ימין ושמאל, ולא חשב איזו תועלת תצמח לישיבתו, או מה יאמרו עליו. והחשבון היחיד שניהל אותו היה כבוד שמים.

לאחר קריאת התורה, עלה לבימה לדרוש, ותקף בחריפות את ההסתדרות הציונית והסוכנות החילוניים. אלו היו ימים שגם בבתי ישראל כשרים וחרדיים, לא הבינו לגמרי את עומק הבעיה במוסדות הללו. עודו מדבר התחוללה בבית המדרש מהומה. והציבור הציוני - היינו,

**דרך הלימוד בישיבות הקדושות - מלוקט מהדרכותיו ושיחותיו וכתביו של מרן רבן של ישראל שליט"א**

פרק ד' - המשך 'עיון ובקאות'

**חובת האדם ללמוד את התורה בעיון ולא בשטחיות ח"ו**

זוכים להספיק הכל, הן ללמוד בעיון, כראוי הדק היטב, וגם לכתוב הדברים, וגם ללמוד בקיאות, עד שעוד יישאר זמן אח"כ ללמוד עוד עניינים כמו לימוד הלכה וחומש ופירש"י, וכפי שראיתי בעיני כמה פעמים אצל בחורים שהצליחו מאוד מכוח הרצון ועמלו בתורה בכל כוחותיהם וגדלו תלמידי חכמים מופלגים ממש, וכבר אמר הגר"א ש"העקשן יצליח".

והגר"ר ישראל סלנטר זצ"ל אמר לאדם אחד ששאלו שיש לו שעה אחת ביום ללמוד ומה ילמד בשעה זו, ואמר לו הגר"ס שילמד בה מוסר, וביאר שע"י שילמד מוסר שעה אחת ימצא שיש לו הרבה שעות פנויות ללימוד התורה, עכ"ד. ועל דרך זה גם בענייננו, מי שבא עם רצון חזק ושיאיפות גדולות בלימוד התורה, יזכה להצליח בכל החלקים, הן בעיון והן בבקאות, ועוד ימצא אח"כ זמן פנוי להספיק הלכה וחומש רש"י.

וצריך לדעת שלכל אחד ואחד יש כחות כבירים (וכמו שרואים בחיי היום יום שעל הדברים שהאדם מרגיש שהוא מוכרח ונחוץ להם מאוד וכיוצא"ז, הרי שהוא מקבל כחות חדשים שלא הכיר שהמה קיימים אצלו מקודם לכן) ומה שאין אנו מכירים בזה תמיד הוא רק מפני שאין מנצלים את הכוחות כדבעי.

וידוע המעשה בהגאון רבי זלמל"ה מוולאז'ין (תולדות אדם פרק טו) שהיה אדם חלוש בטבעו, והיה נצרך לעיין באיזה ספר, ואותו הספר היה מונח מאחורי ארון כבד שהיו צריכים כמה אנשים בכדי להזיזו ממקומו, ומפאת גודל אהבת וחשקת התורה שבערה בקרבו הצליח להזיזו לבדו.

והיאך הצליח, הלא אדם חלוש היה, אלא שלאדם יש כחות סמויים אשר מתגלים בו כאשר הוא מרגיש צורך דחוף להשיג איזה ענין, וכגון למשל אדם הנמצא במקום סכנה ולולי שיברח במהרה ימות הרי מגלה הוא כחות גדולים לרוץ מה שלא היה בדעתו שיש לו כוחות אלו. [ועי' על דרך זה במפרשים עה"פ (משלי יח, יד) "רוח איש יכלכל מחללו ורוח נכאה מי ישא" שע"י 'רוח' האדם יכול הוא להתגבר על כל מחלה].

ידוע מה שאמרו חז"ל (סנהדרין צט, א) על הפסוק (במדבר טו, לא) "כי דבר ה' בזה וגו' הכרת תיכרת הנפש ההיא מישראל", דזה קאי על מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, ויש לדקדק מלשון הגמ' שלא אמרו "כל שאפשר לו ללמוד תורה ואינו לומד" אלא "כל מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק", שהתורה צריך להיות בגדר 'עסק' ממש שחושב עליה בכל עת, ומי שלומד בדרך עראי והתורה איננה "עסק" שלו הרי הוא בכלל דבר ה' בזה ח"ו. ומכאן יש לנו להתבונן על חובת לימוד התורה בעיון, שהרי מי שהתורה זהו ה'עסק' שלו בחייו, בוודאי לא יתן מנוח ומרגוע לנפשו עד שיבין היטב כל הסוגי' לפרטי פרטיה וכל סברא וסברא לעומקה, וכאשר יתעורר לו איזה קושי בהבנת הסוגיא לא ירמה עצמו לחשוב שהנה הוא כבר מבין הענין - ובאמירת סברא בעלמא הפורחת באוויר יצא ידי חובתו בהבנת הסוגיא, אלא אינו נח עד שיועד היטב מה ברור לו, וכל סברא וכל תירוץ ברור לו עד עומקו, וזהו בגדר שהתורה זהו ה'עסק' שלו, ובלא זה ראוי לו לחוש שהוא בגדר מבזה התורה וכדכתיב כי דבר ה' בזה.

ובגמ' במגילה (ג, א) איתא "מבטלים תלמוד תורה למקרא מגילה", והקשו האחרונים שהלא במקרא מגילה ג"כ מקיימים מצוות עשה דתלמוד תורה והיכן יש כאן "ביטול תורה", וכתב בשו"ת בית אפרים (או"ח סי' ס"ח) ליישב דהכוונה לביטול תורה באיכות, שהוא הרי יכול ללמוד בעיון ובעומק מתוך יגיעת המחשבה, וכאשר הוא קורא מגילה במקום להתעמק בתורה הרי זה ביטול תורה, עכ"ד. ודבריו הם יסוד גדול הנוגע לכל בחור בישיבה, שאם מתבטלים מלימוד העיון כדבעי ולומדים רק בבקאות, הרי זה בגדר "ביטול תורה".

### הכל תלוי ברצון חזק לגדול תלמיד חכם

ויש לידע שאם באים ברצון חזק ואמיתי לגדול תלמידי חכמים אמיתיים, ויודעים שהאסון הגדול בחיים הוא לגדול 'עם הארץ', אז